

Ekspertės apmąstymai

Valerija Mariko

Tai mes tikriname, tai mus tikrina... Bėgant laikui, priklausomai nuo susiklosčiusių aplinkybių atliekame čia vieną, čia kitą vaidmenį. Į tikrinimus, ekspertizes ir sertifikavimą kiekvienas žiūrime vis kitaip: vienus jie slepia, o kitiems tai – tikras malonumas. Ir vis dėlto dauguma mūsų esame labiau linkę būti ekspertais, nes jiems "mažiau dingusių jaudintis ir rūpintis". Aš save priskiriu prie žmonių, kurie ne itin patogiausiai jaučiasi būdami pedagogų profesinio tinkamumo tikrintojais ir, nesąmoningai šio vaidmens vengdama, stengiuosi visą sąveiką su mokytoju procesą organizuoti taip, kad jis labiau primintų bendradarbiavimą, o ne mokslinį vadovavimą ar globą.

Rusijos švietimo sistemoje pedagogas, profesiskai augdamas, nueina kelią nuo tiesiog mokytojo, tik pradedančio dirbti, iki aukščiausios kategorijos mokytojo, dirbančio pagal tvirtai suformuotą, išsąmonintą savo veiklos vaizdinį. Labai išstbulinti tiriamieji tokio pedagogo sugebėjimai, o jo pamokose mokiniai turi daugiausia galimybių augti kaip asmenybės.

Mūsų katedros darbuotojai sukūrė ir per trejus metus aprobavo savitą požiūrį į mokytojų atestaciją siekiant įgyti aukščiausią mokytojo kvalifikacijos kategoriją. Mes pabandėme atsekti, kaip mokytojas pereina nuo tradicinių prie asmenybės veiklos technologijų. Tai leidžia ne vien konstatuoti mokytojo profesinės kvalifikacijos lygį, bet ir kurti profesinio meistriškumo raidos projektus, išplečia pedagogo kompetenciją¹. Remdamasis šiuo požiūriu, atestuojamasis mokytojas, padedamas eksperto, pereina kelis svarbiausius aukščiausios kategorijos kvalifikacinio egzamino etapus.

1 etapas. Pradinė konsultacija (paaiškinamos kvalifikacinio egzamino formos; mokytojas pasirenka mokslinį vadovą, su kuriuo suderina ginsimo darbo temas; drauge su moksliniu vadovu pasirenkama kvalifikacinio egzamino medžiagos pateikimo forma ir sudaromas individualus parengiamojo etapo planas, kuriame būtina numatyti atvirųjų pamokų sistemą ir mokytojo pasirodymą srities maste renginiuose).

2 etapas. Individualus darbas pagal planą (rezultatas – parengtas ginti spausdintas arba rankraštinis darbas).

3 etapas. Darbų gynimas siekiant įgyti aukščiausią mokytojo kvalifikacijos kategoriją (vyksta mokslinės ir praktinės konferencijos forma, dalyvaujant ekspertų komisijos nariams, katedros pedagogų aktyvui, mokyklų mokytojams ir aukštųjų mokyklų dėstytojams; ekspertų komisijos nariai pildo pranešimo, referato ir stebėtos pamokos vertinimo lapus).

Taigi kvalifikaciniame egzamine pasitelkiamas ištisas kompleksas metodų: 1) stebėjimas (lankantis atviroiose pamokose arba stebint pamokų vaizdo įrašus); 2) reitinginis vertinimas (referato ir pranešimo); 3) savęs vertinimas (išryškėja bendroje atestuojamojo ir eksperto veikloje).

Vertinimas, be abejo, visuomet susijęs su tam tikrais psichologiniais sunkumais, kuriuos patiria tiek patys ekspertai, tiek jų vertinamieji. Iš dalies žmonėms sunku prisiimti atsakomybę: vieni baiminasi būti ekspertais, kiti bijosi pareikšti, jog pretenduoja į aukštesnį statusą, arba pareigų, atsirandančių įgijus aukštesnę profesinę kvalifikaciją. Daugeliui Rusijos mokytojų (ypač kaimo mokyklų) nepaprastai svarbu, kad pirmąjį žingsnį žengtų pats ekspertas (pakviestų į konsultaciją, pasiūlytų drauge

¹ *Obespechenie razvitiya obrazovatel'noy oblasti "Yestestvoznanie"* (1998). (Gamtos mokslų raidos skatinimas) pp. 159-177. N. Novgorod: NGC.

apgalvoti užsiėmimų lankymo planą ir padėtų išsirinkti atestacinio darbo temą). Tai padeda pedagogui susitelkti ir skatina priimti asmeninę atsakomybę rengiantis kvalifikaciniam egzaminui.

Kartais pradžia būna tokia...

Pretendentai – ir taip jau nugąsdinti juos prislėgusios darbų naštos – galimus savo vadovus pirmąkart pamato bendrame susirinkime. Ir kai pasiūloma iš katedros dėstytojų išsirinkti sau globėją, jie sutrinka ir nesugeba susiorientuoti. Štai, pavyzdžiui, aš vieną kartą likausi visiškai viena – niekam iš atėjusiųjų į konsultaciją nepasirodžiau panaši į vadovę. Galiausiai suvokiau, kad viskuo kaltas mano apdaras, – taip apsirengusi, kaip specialistė aš nekėliau pasitikėjimo. Vis dėlto nusprendžiau, kad labai primygtinai elgtis nedera. Tiesiog priėjau prie grupės ir pranešiau, kad būtų malonu matyti tuos, kurie nuspręstų dirbti drauge su manimi.

Pradžioje mes susipažįstame, kas ir iš kur atvykome, kuo domimės kaip pedagogai, kokią norėtumėte pasirinkti būsimo darbo temą. Aš taip pat papasakoju apie save, duodu telefono numerį ir paprašau jų palikti savo duomenis, kad galėtume palaikyti ryšį. Tada pasiteirauju, kas jiems labiausiai neaišku ir kas ypač jaudina. Pasirodo, kad jie nesuprato, kas, kokia eilės tvarka ir kaip vyks. Todėl mes smulkiau išnagrinėjame visas darbo gynimo pakopas ir kokie kiekvienai jų keliami reikalavimai. Aptariame galimas darbo pateikimo formas (bandymo aprašymas, psichologinis ir pedagoginis temos projektas bei eksperimento rezultatai), svarstome, kam kas labiau tiktų.

Tada pereiname prie atvirųjų pamokų: smulkiau išnagrinėjame, kokie reikalavimai keliami mokytojui, kas gali tokiose pamokose dalyvauti, ko mokytojui nederėtų baimintis, kaip parodyti ryžtą ištikus nenumatytoms aplinkybėms. Šiuo momentu aš iš visų jėgų stengiuosi įrodyti, kad komisijos pageidavimo ateiti dar kartą nereikia suvokti kaip visiškos nesėkmės, kad tai visai normalu. Ir apskritai būtų netgi geriau, jeigu pavyktų komisiją pakviesti iškart į keletą pamokų, nes iš vienos pamokos mokytojo darbo sistemą įvertinti sunku. Čia mes nusprendžiame, kas ves gyvą pamoką, o kas parengs vaizdo įrašą. Aš visada pateikiu pavyzdžių iš dėstytojų, kurie tais metais gynėsi, patirties, parodau jų darbus...

Atmenate, kaip kalbėjau, kad vienas iš kito mokomės? Tai štai – be kita ko, mes mokomės būti kantrūs. Aš tikrai žinau, kad kitame susitikime daug ką teks pakartoti iš naujo, o paskui dar ne sykį grįžti prie to paties. Bet tai aš darau su malonumu.

Mūsų mokytojai linkę per menkai vertinti save ir savo laimėjimus, nesugeba suprantamai ir deramai apie save papasakoti. Jiems atrodo, kad viskas jau pasakyta, o kalbėdami apie savo patirtį, jie paprastai griebiasi svetimų minčių – minčių vadinamųjų “pedagogikos pasaulyje gerbiamų” žmonių. Asmeninė patirtis tokiems mokytojams atrodo neverta dėmesio. Jie nežino, ką daryti, ką sakyti, kokia forma pateikti gautas išvadas. Žinoma, ne visi tokie, bet daugelis. Nepaisant viso to, šių mokytojų pamokos nuostabios, darbo rezultatai puikūs, o štai aprašyti savo patirtį jiems atrodo neįdomu ir ne itin svarbu. Kartais jie net negali tokiam darbui nusiteikti. Ir čia pagrindinis mano kaip ekspertės uždavinys – juos sudominti. O kaip tai daryti? Konkrečių receptų, be abejojimo, nėra, kiekvienu atveju reikia ieškoti individualaus sprendimo. Vis dėlto turiu parodyti kuo daugiau dėmesio ir kantrybės, kad drauge su mokytoju užčiuopčiau tą siūlelį, už kurio truktelėjus būtų galima išnarplioti visą kamuolį žinių, patirties, apmąstymų, ir ne kieno nors, o kaip tik to mokytojo. Bet visų sunkiausia – susidomėti tema, kuri tam pedagogui svarbi, susidomėti juo pačiu kaip asmenybe, išsivaizduoti jo vietoje save, pasistengti suvokti, ką jis jaučia susitikdamas su manimi, eksperte. Aš nuoširdžiai tikiu, kad kuo daugiau dėmesio mokytojui ir jo darbui skirs ekspertas, tuo daugiau dėmesio savo darbui skirs ir pats mokytojas; kuo atsakingiau savo funkcijas vertins ekspertas, tuo atsakingiau elgsis ir pedagogas (neleis

sau vėluotis, prastai parengti pranešimo ir t. t.); kuo daugiau pasitikėjimo bus eksperto veiksmuose, tuo labiau pasitikėdamas dirbs ir pedagogas.

Esu mokytojų klaususi: "Kas jums pirmiausia ateina į galvą, kai laukiate eksperto?" Ir žinote, ką jie atsakė? "Svarbiausia – atitikti savo profesinį lygį." Be abejo, tai pagirtina. Tačiau šis tikslas mokytojų sąmoneje ir elgesyje užgožia visa kita, iš dalies jie pamiršta, kad pamokos pirmiausia yra mokiniams, o jau paskui – ekspertui (o jeigu norime būti visiškai tikslūs, tai ir visiškai ne jam).

Man dažnai pasitaiko dalyvauti pamokose, kur mokytojas tik ir gauda eksperto žvilgsnius ar galvos kryptelėjimus: "Oi, ką ji ten užsirašinėja? Tikriausiai pasakiau ką nors ne taip, dabar ji nutars, kad aš neatitinku savo lygio". Tik išivaizduokite, koki nerimą patiria jūsų globotinis tomis be galo ilgomis minutėmis iki skambučio!

Ką gi daryti, kad sudomintume mokytoją sertifikavimo procesu, kad jis nesijaustų nepatogiai ir su malonumu rodytų savo pamokas bei rašytų apie pedagoginę patirtį? Manau, čia galėtų padėti eksperto geranoriškumas, palaikymas ir gebėjimas būti ne tikrintoju, o kolega. Juk mes vieni iš kitų labai daug ko mokomės: kaip bendrauti, kaip įveikti sunkumus, kaip rasti bendrą kalbą, kaip drauge siekti naujų laimėjimų.

Apklauskite – įdomumo dėlei – dvi vieną nuo kitos nepriklausomas pedagogų grupes – uos, kurie dažniau būna ekspertais, ir tuos, kurie vertinamaisiais. Manau, kad jeigu jūsų rezultatai ir skirsis nuo manųjų, tai nelabai smarkiai.

Iš 1 lentelės matyti, kad ir vieni, ir kiti, prieš įsitraukdami į sertifikavimą, patiria jaudulį:

1 lentelė. Ką jaučiate vertindami kitų darbą ir ką - kai patys esate vertinami?

Ekspertai	Kas bendra	Vertinami mokytojai
Atsakomybę už rezultatus		Džiaugsmingą laukimą, emocijų pakilimą
Norą padėti	Jaudinimasis	Nerimą
Įvertinu savo paties veiklą		Dėkingumą
Jokių jausmų - juk tai mano darbas		Jokių jausmų - juk tai eksperto darbas

Mus sieja ne tik jausmai, bet ir mintys:

2 lentelė. Kokios mintys pirmiausia kyla galvoje, kai laukiate ateinant į pamokas ekspertų arba kai patys einate vertinti mokytojo pamokų?

Ekspertai	Kas bendra	Vertinami mokytojai
Kaip nepakenkti pamokos eigai?		Kaip greičiau įsitraukti į darbą ir pamiršti, kad pamoką stebi ekspertas?
Kaip padėti susidoroti su jauduliu?	Kaip atitikti savo profesinį lygį?	Kaip susidoroti su jauduliu?
Kaip nusiteikti geranoriškai?		Kaip parodyti, ką esi pajėgus atlikti?
Kaip patikrinti mokytojo meistriskumo lygį?		O kas teisėjai?

Visų mūsų lūkesčiai yra bendri:

3 lentelė. Kuo naudinga galimybė įvertinti kitą mokytoją arba būti įvertintam pačiam?

Ekspertai	Kas bendra	Vertinami mokytojai
Gaunu papildomos informacijos	Galiu pažvelgti į save iš šalies	Apima optimizmas
Mokausi iš svetimų klaidų	Vertindamas kitus, galiu geriau įvertinti save	Bereikalingai jaudinuosi
	Lavinu profesinius įgūdžius	Reklamuoju save

Netgi formuluodami problemas, kylančias vertinimo procese, daug kuo esame panašūs:

4 lentelė. Kokia, jūsų nuomone, pati didžiausia sertifikavimo problema?

Ekspertai	Kas bendra	Vertinami mokytojai
Kaip tapti pagalbininku, o ne ekspertu?	Kaip įgyti pasitikėjimo ir pajusti vienas kitam simpatiją?	Kaip patikrinti eksperto kvalifikaciją?
Kaip organizuoti sertifikavimo procedūrą?	Kaip tapti objektyviam?	Kaip įsitikinti, ar vertinimo kriterijai yra vienodi?
Kaip neįžeisti mokytojo savo pastabomis?	Kaip įgyti tarpusavio pasitikėjimą? Kaip būti įtikinamam?	Kaip nepasirodyti pernelyg savimi pasitikinčiam?
	Jaučiu savo žinių trūkumus	

Visa tai rodo, kad neretai tiek vieną, tiek kitą vaidmenį vertiname remdamiesi išankstine pernelyg neigiama nuomone, o tai visiškai nepateisinama. Galima net sakyti, kad kiekvienam pedagogui kartkarčiais naudinga pabūti čia ekspertu, čia vertinamuoju. Atrodytų, jog tai visiškai akivaizdu, deja, praktikoje ne visada taikoma.

Pabaigoje norėčiau pacituoti šiuos R. W. Emersono esė "Pasitikėjimas savimi" žodžius: "Kiekviename žmoguje slypi nepakartojamos jėgų ir gabumų atsargos, bet niekas, išskyrus tą žmogų, nežino, ką jis sugeba. Jis ir pats to nežino, kol savo jėgų neišbando"².

Nuoširdžiai norėčiau, kad visi mes – nepriklausomai nuo atliekamo vaidmens – nebrėžtume storos linijos, žyminčios sertifikavimo pabaigą. Mūsų laukia naujos galimybės augti ir tobulėti. Sėkmės!

Valerija Mariko Nižnij Novgorodo švietimo plėtros instituto Gamtotyros ugdymo katedros vyresnioji dėstytoja sertifikuota KMUSR projekto lektorė.

² *Collected works of Ralph Waldo Emerson*, New York: Greystone Press, pp. 15-16.